

ВИКЛИКИ ДЛЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Бондарук Таїсія Григорівна,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Бондарук Олег Сергійович,

кандидат економічних наук,
директор,

ТОВ «Олександрівська фармацевтична компанія»

У часи викликів спричинених тим, що внаслідок широкомасштабної військової агресії Російської Федерації відбулось відчутне згортання економіки України. Сучасний стан бюджетної системи України сформувався під впливом ряду деструктивних зовнішніх і внутрішніх ризиків і загроз, які загострили її дисбаланси та актуалізували питання забезпечення бюджетної безпеки. Тому особливого значення набуває гарантування бюджетної безпеки, оскільки бюджетні інструменти повинні забезпечувати позитивну динаміку соціально-економічних процесів та знижувати негативний вплив ризиків і загроз, які загострюються у період війни. В цих умовах особливого значення набуває стимулююча дія бюджетної політики, яка спрямована на мінімізацію наслідків таких викликів, забезпечення стійкості бюджету, створення необхідних передумов для його наповнення та забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку держави.

Насамперед для України критично важливим є поновлення економічного потенціалу країни, який зазнав втрат, спричинених знищенням або зупинкою підприємств, а також руйнуванням інфраструктури. За експертними оцінками Міністерства економіки України, на 1 квітня 2022 року загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), сягають майже 600 млрд. доларів США. При цьому Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує падіння ВВП України за підсумками 2022 року на 35%, а Світовий банк – падіння ВВП на 45% та інфляцію – 15%.

В цих умовах бюджетна безпека повинна бути спрямована на мінімізацію ризиків у бюджетній сфері, визначення форм взаємовпливів її компонентів, проведення економічних трансформацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки. Саме тому особливої уваги потребує пошук нових

методів, форм та засобів реалізації бюджетної політики в контексті забезпечення бюджетної безпеки держави в умовах війни.

Дослідження особливостей розвитку бюджетної системи України в контексті забезпечення бюджетної безпеки на сучасному етапі набуває актуальності, оскільки її гарантування є одним з ключових завдань держави при реалізації бюджетної політики, яка б забезпечувала цілі соціально-економічного розвитку держави і відповідала національним інтересам [1, с. 43].

Бюджетні аспекти економічної безпеки в сучасній науці розглядаються опосередковано, як правило, в рамках ширших напрямів: національна безпека, державні фінанси та ін., що є наслідком недостатнього дослідження окремих категорій. Поняття бюджетної безпеки визначено на офіційному державному рівні, зокрема в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, де розкрито її зміст як «стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів» [2].

Розглядаючи сутнісно-структурний аспект бюджетної безпеки, Н. Корень визначає цю категорію як «стан бюджетної системи, при якому в умовах відсутності реальних загроз, своєчасного ефективного прогнозування та зниження потенційних ризиків відбувається повна реалізація особистісних, суспільних і державних інтересів у бюджетній сфері» [3, с. 60], звертаючи увагу на важливість реалізації інтересів у бюджетній сфері.

Оцінка кризових ситуацій у бюджетній сфері пов'язана з виявленням і аналізом реальних, а також потенційних загроз фінансової безпеки в різних її сегментах. Багато деструктивних процесів у фінансових відносинах мають багатофакторний характер і пов'язані як функціонально, так і структурно з багатьма макро- і мікропроцесами розвитку економіки країни, що утрудняє виявлення і локалізацію загроз безпеки саме у бюджетній сфері. У будь-якій фінансово-економічній діяльності можуть мати місце явища і процеси негативного характеру, що вимагають ретельного аналізу, оцінки можливих наслідків, розробки заходів по їх подоланню, що вимагає певної систематизації таких явищ і процесів, їх об'єднання в групи за схожими ознаками [4]. Стосовно опрацювання проблем бюджетної безпеки усі негативні явища і процеси у фінансовій сфері групуються в загрози. При цьому, чим менше загроз для фінансової сфери економіки, тим ефективніше вона працює.

Рівень загроз бюджетній безпеці держави є величиною не постійною – він змінюється разом із загальноекономічною ситуацією. При цьому

дія деяких загроз бюджетній безпеці слабшає або зовсім припиняється, а інших – посилюється, виникає вірогідність виникнення нових загроз. Потрібне постійне відстеження цих змін і узгодження бюджетної і податкової політики держави [4]. Внутрішні загрози бюджетній безпеці – це ті фактори, що мають місце всередині держави. Ці фактори, як правило, або залишаються лише внутрішніми, або набувають розвитку й спричиняють за собою зовнішні загрози [5]. Наприклад, бюджетним законодавством забороняється емісія коштів Національного банку України з метою покриття бюджетного дефіциту, оскільки наслідком цього обов'язково буде зростання інфляції, здешевлення національної валюти. Проте в Україні спостерігаються факти того, що зазначена емісія все ж має місце, зокрема відбувається фінансування Національним банком переважної частини бюджетного дефіциту за рахунок емісії, що, в свою чергу, формує девальваційний та інфляційний тиск, також зберігається низька дохідність гривневих державних облігацій, яка не покриває інфляції і тим стимулює споживання, а також посилює інфляційні процеси. Зазначимо, що це трапляється нерегулярно і нині все ще залишається фактором внутрішньої загрози бюджетній безпеці держави.

Виклики, зумовлені зовнішніми та внутрішніми загрозами у розвитку бюджетної системи характеризуються наступними тенденціями: зберігається високий рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему; небезпечним стало не тільки нарощування загальних обсягів державного і гарантованого державою боргу України, але й істотне зростання витрат бюджету на фінансування його обслуговування і погашення; зберігається високий рівень дефіциту державного бюджету, зростання якого у 2022 р. зумовлене, зокрема, необхідністю здійснювати виплати по боргових зобов'язаннях, забезпеченням фінансування видатків на оборону, соціальний захист і соціальне забезпечення; загрози невиконання плану доходів і видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів спричинено ризиками невиконання планових показників через війну з Росією; зберігається ризик зростання видатків зведеного бюджету України на фінансування оборони. Виявлені тенденції свідчать про зростання загроз бюджетній безпеці України в умовах війни.

Отже, проблеми країн, які постраждали від війни є досить вагомими, оскільки перед ними стоїть завдання: по-перше – створити економіку, яка б динамічно розвивалась і одночасно створити умови для збільшення економічної й соціальної інтеграції. Кризові явища в економіці України, пов'язані з воєнним станом, стали викликом для традиційних механізмів управління економікою. Події, які відбуваються в умовах воєнного стану

вимагають зміни підходів до аналізу економічної динаміки та обґрунтування заходів бюджетної політики щодо забезпечення бюджетної безпеки.

Список використаних джерел

1. Bondaruk, T. H., Momotiuk, L. Ye., & Bondaruk, O. S. (2020). Budget Security as Factor of Economic Development of the State. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2-3, 40-47.

2. Про національну безпеку України: Закон України [Про національну безпеку України: Закон України]. Редакція від 15.06.2022 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

3. Корень Н. В. Бюджетна безпека як складова економічної безпеки: сутнісно-структурний аспект. Формування ринкових відносин в Україні. 2015. № 11 (174). С. 59–62.

4. Бондарук О. С. Аналіз бюджетних загроз та їх впливу на фінансову безпеку України. Міжнародні відносини Серія “Економічні науки”. Київ: 2017. № 1. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3275/2950

5. Музика-Стефанчук О.А. Деякі питання щодо фінансової та бюджетної безпеки держави. Митна справа. 2011. №4(76). С. 82-85.

СУЧАСНІ ТРЕНДИ СВІТОВИХ МІЛІТАРНИХ ВИТРАТ

Єріна Антоніна Михайлівна,

доктор екон. наук, професор;

Мазуренко Ольга Костянтинівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-аналітичних систем, статистики і демографії Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Упродовж останнього десятиліття у світі поступово знижується миролюбність, зростає нестабільність і конфліктний потенціал, посилюються загрози і на тлі їх постають нові виклики міжнародній безпеці. Реагуючи на зміни, що відбуваються у сучасному безпековому середовищі, в окремих регіонах і країнах світу посилюється роль військового сектора – зростають видатки на оборону, нарощуються і модернізуються збройні сили. Військові витрати (military expenditure) включають всі видатки на збройні сили: утримання, озброєння і технічне забезпечення збройних сил, операційні витрати, військове будівництво, наукові дослідження і розробки, а також центральне управління і командування.